

Αρχιπέλαγος
διαχείριση θαλάσσιων
και παράκτιων περιοχών

Εταιρία για τη
Μελέτη και Προστασία
της Μεσογειακής Φώκιας

**ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΦΩΚΙΑΣ
Monachus monachus
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Αθήνα 1996

© Αρχιπέλαγος - διαχείριση θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών
ΜΟm/Εταιρία για τη Μελέτη και Προστασία της Μεσογειακής Φώκιας

Για βιβλιογραφική χρήση η έκδοση αυτή μπορεί να αναφέρεται ως:
Στρατηγική για την προστασία της μεσογειακής φώκιας στην Ελλάδα.
Αρχιπέλαγος-ΜΟm, Αθήνα 1996.

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση ολόκληρης της εργασίας ή μέρους αυτής
μετά την άδεια των εκδοτών.

Φωτογραφία εξωφύλλου © Π. Δενδρινός/ΜΟm

Αυτή η έκδοση χρηματοδοτήθηκε εν μέρει από την Ευρωπαϊκή
Επιτροπή, Διεύθυνση XI.

Αρχιπέλαγος
διαχείριση θαλάσσιων
και παράκτιων περιοχών

Εταιρία για τη
Μελέτη και Προστασία
της Μεσογειακής Φώκιας

**ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΦΩΚΙΑΣ
Monachus monachus
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Αθήνα 1996

Αρχιπέλαγος
διαχείριση θαλάσσιων
και παράκτιων περιοχών
Λεωφ. Γ. Βεργωτή 61
28 100 Αργοστόλι, Κεφαλονιά
τηλ./fax. 0671. 24565

Η μη-κερδοσκοπική αστική εταιρία "Αρχιπέλαγος - διαχείριση θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών" είναι μία οργάνωση που ιδρύθηκε το 1991 και ασχολείται με τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, θαλάσσιου αλλά και χερσαίου. Μέλη της εταιρίας εργάζονται από το 1985 χωρίς διακοπή σε θέματα προστασίας της φώκιας κυρίως στο Ιόνιο, αλλά και σε πανελλαδικό επίπεδο, στους εξής τομείς: επιστημονική έρευνα, διερεύνηση και καταγραφή της σχέσης φώκια - αλιεία, προώθηση ίδρυσης ζωνών προστασίας, δημιουργία και λειτουργία δικτύου συλλογής παρατηρήσεων φώκιας σε τοπικό επίπεδο, πληροφόρηση - ενημέρωση του κοινού και περιβαλλοντική εκπαίδευση σε σχολεία.

Άλλες δραστηριότητες της ομάδας περιλαμβάνουν προγράμματα προστασίας των θαλάσσιων χελωνών και καταγραφής κητωδών σε στενή συνεργασία με τους ψαράδες της περιοχής, χημικές αναλύσεις στην θαλάσσια τροφική αλυσίδα (νερό, ψάρια, φώκια, άνθρωπος), προώθηση μορφών ήπιου τουρισμού, προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και προγράμματα προστασίας και συνετής διαχείρισης των αλιευτικών πόρων.

Εταιρία για τη Μελέτη και
Προστασία της Μεσογειακής Φώκιας
Σολωμού 18
106 82 Αθήνα
τηλ. (01) 5.222.888
fax. (01) 5.222.450

Η "ΜΟm/Εταιρία Μελέτης και Προστασίας της Μεσογειακής Φώκιας" (ΜΟm/ΕΜΠΜΦ) είναι μία ελληνική περιβαλλοντική οργάνωση, ένα μη κερδοσκοπικό σωματείο, που ιδρύθηκε το 1988, από μία ομάδα βιολόγων του Πανεπιστημίου της Αθήνας. Στόχος της ΜΟm είναι η μελέτη της βιολογίας, οικολογίας και συμπεριφοράς της μεσογειακής φώκιας και η προστασία του είδους με κάθε νόμιμο μέσο.

Από την ίδρυσή της η ΜΟm εκπονεί χωρίς διακοπή προγράμματα σε εθνικό και τοπικό επίπεδο στους εξής τομείς: επιστημονική έρευνα, διάσωση και περίθαλψη, προώθηση δημιουργίας προστατευόμενων περιοχών, επιτήρηση και φύλαξη προστατευόμενων περιοχών, δημιουργία και λειτουργία εθνικού δικτύου πληροφόρησης, ευαισθητοποίηση και ενημέρωση του κοινού και περιβαλλοντική εκπαίδευση στα σχολεία των μεγάλων πόλεων και των παράκτιων περιοχών.

Το 1996 έγινε μέλος στην IUCN (Διεθνής Ένωση για την Προστασία της Φύσης) και σήμερα αριθμεί 4000 μέλη στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους κ. Καθηγητές Γ. Βερροϊόπουλο, J. Harwood, J. Jacobs[†], D. Lavigne, A. Λεγάκι, A.D.M.E. Osterhaus, P.J.H. Reijnders, F. Trillmich, για τα πολύτιμα σχόλιά τους στα κείμενα της έκδοσης αυτής.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	4
1. Εισαγωγή	5
2. Γενικό πλαίσιο στρατηγικής	6
3. Επί μέρους ανάλυση μέσων	7
3.1. Ίδρυση και διαχείριση “ειδικών ζωνών διατήρησης”	7
3.2. Μείωση της θνησιμότητας από ανθρωπογενείς παράγοντες σχετικούς με την αλιεία	7
3.3. Ενημέρωση και εκπαίδευση του κοινού	8
3.4. Επιστημονική έρευνα της βιολογίας και οικολογίας της φώκιας	8
3.5. Διάσωση και περίθαλψη άρρωστων, τραυματισμένων ή ορφανών ζώων	9
3.6. Περιορισμός της ρύπανσης	9
3.7. Περιορισμός της υπεραλίευσης	9
3.8. Ενίσχυση και εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας	10
3.9. Αναπαραγωγή σε αιχμαλωσία	10
3.10. Δημιουργία αποικιών	10

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σήμερα, την καθοριστική μεταβολή στην προσέγγιση του Περιβαλλοντικού-Οικολογικού προβλήματος, εκφράζει ο όρος “αιιφορία” που σηματοδοτεί μια πολιτική και στρατηγική που δεν οδηγεί σε καταστροφή του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, αλλά, ενώ καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος δεν αφήνει να χαθεί η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν και τις δικές τους ανάγκες. Πράγματι η αιιφορία συνδέεται με αλλαγές των καταναλωτικών συνηθειών και προτύπων συμπεριφοράς.

Θέλω να πιστεύω ότι και εμείς, έχοντας αυτή την πλούσια Ελληνική Φύση, θα καταλάβουμε την αξία της και ότι, μαζί με την πολιτιστική μας κληρονομιά, είναι το κεφάλαιό μας που πρέπει να διατηρήσουμε και όχι να καταναλώσουμε, και ότι θα γίνει πια συνείδηση ότι όλα τα ζώα και τα φυτά (άγρια και ήμερα) πρέπει να προστατεύονται εξίσου.

Θεανώ Κελαϊδή, Αρχιτέκτων, Ms Περιβάλλον
Διευθύντρια Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού
Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μεσογειακή φώκια, *Monachus monachus* (Hermann 1779), είναι το σπανιότερο είδος φώκιας και ένα από τα έξι περισσότερο απειλούμενα θηλαστικά στον κόσμο. Το είδος συμπεριλαμβάνεται στην Σύμβαση της Βόννης για την Διατήρηση των Μεταναστευτικών Ειδών των Αγρίων Ζώων (1979), στην Σύμβαση της Βέρνης για την Διατήρηση της Αγρίας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος της Ευρώπης (1979), στην Σύμβαση της Βαρκελώνης για την Προστασία της Μεσογείου από την Ρύπανση, (1977) στην Σύμβαση της Ουάσιγκτον για το Διεθνές Εμπόριο των Απειλούμενων Ειδών Αγρίας Πανίδας και Χλωρίδας (CITES, 1973) και στο Πρωτόκολλο για Περιοχές Ειδικής Προστασίας (Specially Protected Areas, 1982) επικυρωμένο από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από την Ελλάδα.

Ως Νο. 1 απειλούμενο θηλαστικό της Ευρώπης, η μεσογειακή φώκια είναι είδος με κοινοτικό ενδιαφέρον για την Ευρωπαϊκή Ένωση και αναφέρεται σαν είδος προτεραιότητας στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 για την Διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων και της Αγρίας Πανίδας και Χλωρίδας (Οδηγία περί Βιοτόπων). Κατά την ίδια Οδηγία (άρθρα 2, 4, 10, 11, 12, 18, 22), τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα:

- να προωθήσουν την έρευνα και τις επιστημονικές δραστηριότητες τις απαραίτητες για τον καθορισμό της κατάστασης του είδους, βάσει των αποτελεσμάτων των οποίων θα σχεδιαστούν και θα εφαρμοστούν τα μέτρα προστασίας, και
- να αναλάβουν τις απαραίτητες δράσεις για να εξασφαλιστεί η διατήρηση ή η αποκατάσταση των φυσικών οικοτόπων της μεσογειακής φώκιας και του πληθυσμού του είδους σε ικανοποιητικό επίπεδο.

Διάφορες διεθνείς περιβαλλοντικές οργανώσεις έχουν επίσης κάνει παρόμοιες συστάσεις στο ίδιο πνεύμα για την λήψη αποτελεσματικών μέτρων για την προστασία της μεσογειακής φώκιας.

Στην Ελλάδα, η μεσογειακή φώκια προστατεύεται εξ ολοκλήρου από το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Οι δράσεις για την προστασία του είδους είχαν ωςτόσο αρχίσει, σε τοπικό επίπεδο, από τα μέσα της δεκαετίας του '70. Ιδιαίτερα δε από τα μέσα της δεκαετίας του '80, δύο ελληνικές οργανώσεις, έχοντας επεξεργαστεί ένα επιχειρησιακό πλαίσιο σύμφωνα με τις ανωτέρω κατευθυντήριες γραμμές, εργάζονται χωρίς διακοπή, καλύπτοντας μεγάλο μέρος του ελληνικού χώρου, με πολύ θετικά και ενθαρρυντικά αποτελέσματα.

Η μη-κερδοσκοπική αστική εταιρία "Αρχιπέλαγος - διαχείριση θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών" ιδρύθηκε το 1991. Μέλη της εταιρίας εργάζονται από το 1985 χωρίς διακοπή σε θέματα προστασίας της φώκιας κυρίως στο Ιόνιο, αλλά και σε πανελλαδικό επίπεδο, στους εξής τομείς: επιστημονική έρευνα, διερεύνηση και καταγραφή της σχέσης φώκια - αλιεία, προώθηση ίδρυσης ζωνών προστασίας, δημιουργία και λειτουργία δικτύου συλλογής παρατηρήσεων φώκιας σε τοπικό επίπεδο, πληροφόρηση - ενημέρωση του κοινού και περιβαλλοντική εκπαίδευση σε σχολεία.

Άλλες δραστηριότητες της ομάδας περιλαμβάνουν προγράμματα προστασίας των θαλάσσιων χελωνών και καταγραφής κητωδών σε στενή συνεργασία με τους ψαράδες της περιοχής, χημικές αναλύσεις στην θαλάσσια τροφική αλυσίδα (νερό, ψάρια, φώκια, άνθρωπος), προώθηση μορφών ήπιου τουρισμού, προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και προγράμματα προστασίας και συνετής διαχείρισης των αλιευτικών πόρων.

Η "ΜΟm/Εταιρία Μελέτης και Προστασίας της Μεσογειακής Φώκιας" (ΜΟm/ΕΜΠΜΦ) είναι μία ελληνική περιβαλλοντική οργάνωση, ένα μη κερδοσκοπικό σωματείο, που ιδρύθηκε το 1988, από μία ομάδα βιολόγων του Πανεπιστημίου της Αθήνας. Στόχος της ΜΟm είναι η μελέτη της βιολογίας, οικολογίας και συμπεριφοράς της μεσογειακής φώκιας και η προστασία του είδους με κάθε νόμιμο μέσο.

Από την ίδρυσή της η ΜΟm εκπονεί χωρίς διακοπή προγράμματα σε εθνικό και τοπικό επίπεδο στους εξής τομείς: επιστημονική έρευνα, διάσωση και περίθαλψη, προώθηση δημιουργίας προστατευόμενων περιοχών, επιτήρηση και φύλαξη προστατευόμενων περιοχών, δημιουργία και λειτουργία εθνικού δικτύου πληροφόρησης, ευαισθητοποίηση και ενημέρωση του κοινού και περιβαλλοντική εκπαίδευση στα σχολεία των μεγάλων πόλεων και των παράκτιων περιοχών.

Από το 1996 έγινε μέλος στην IUCN (Διεθνής Ένωση για την Προστασία της Φύσης) και σήμερα αριθμεί 4000 μέλη στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Οι ανωτέρω δύο οργανώσεις, θεωρώντας ότι η κατάσταση του πληθυσμού της μεσογειακής φώκιας είναι αβέβαια και επισφαλής και αναγνωρίζοντας την ανάγκη άμεσης ύπαρξης εθνικής στρατηγικής σε μακροπρόθεσμο πλαίσιο, δεσμευτικής για τις εθνικές και κοινοτικές αρχές, καταθέτουν το κείμενο του προαναφερθέντος επιχειρησιακού τους πλαισίου σαν βάση για την εκπόνηση κοινής στρατηγικής.

2. ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

Το γεγονός ότι στην Ελλάδα ζει και αναπαράγεται με ικανοποιητικούς ρυθμούς ο μεγαλύτερος πληθυσμός μεσογειακής φώκιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και περίπου ο μισός από τον εναπομείναντα συνολικό πληθυσμό σε παγκόσμιο επίπεδο, επιβάλλει την επικέντρωση των προσπαθειών για την διαίωση του είδους στον ελληνικό χώρο. Για να διασφαλισθεί στην χώρα μας η διατήρηση της μεσογειακής φώκιας πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν και να αξιολογηθούν οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει το είδος. Κατά γενική παραδοχή, οι δύο κύριες απειλές για τους πληθυσμούς της μεσογειακής φώκιας στην Ελλάδα είναι:

- (1) Η θνησιμότητα, κατά κύριο λόγο εξ αιτίας ηθελημένων θανατώσεων φώκιας (κυρίως από ψαράδες) και
- (2) Η συνεχής συρρίκνωση των διαθέσιμων ενδιαιτημάτων (habitats) της φώκιας εξ αιτίας των διαφόρων αυξανόμενων ανθρώπινων δραστηριοτήτων (ενόχληση, βιομηχανία, και, κυρίως η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του τουρισμού).

Άλλοι παράγοντες, όπως τυχαίοι θάνατοι φώκιας σε αλιευτικά εργαλεία, η ρύπανση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, η μείωση της διαθέσιμης τροφής λόγω υπεραλίευσης και άλλοι ενδογενείς βιολογικοί παράγοντες, δεν φαίνεται να παίζουν τόσο σημαντικό ρόλο στην μείωση των πληθυσμών αυτήν την στιγμή, μπορεί όμως να αποδειχθούν σημαντικοί αργότερα. Επιπλέον, δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστούν άμεσα με τις γνώσεις και τα μέσα που διαθέτουμε σήμερα.

Και οι δύο προαναφερθέντες κύριοι κίνδυνοι έχουν καταστροφικές συνέπειες για την αναπαραγωγή και επιβίωση του είδους και δεν είναι αναστρέψιμοι. Για να σταματήσει η δραματική μείωση των πληθυσμών απαιτούνται άμεσα δύο παράλληλοι τύποι δράσεων με στόχους (1) βραχυπρόθεσμους και (2) μακροπρόθεσμους:

- (1) Ενέργειες για να μειωθεί η θνησιμότητα από ανθρωπογενείς παράγοντες στο αμέσως προσεχές μέλλον, και κυρίως η ηθελημένη θανάτωση φώκιας, αλλιώς σύντομα θα πάψει το είδος να υπάρχει, και
- (2) Ενέργειες που θα αποσκοπούν στην ουσιαστική διασφάλιση των φυσικών ενδιαιτημάτων της φώκιας διαχρονικά, ώστε τα εναπομείναντα ζώα να συνεχίσουν να έχουν ασφαλή καταφύγια και δυνατότητα αναπαραγωγής, καθώς και αρκετή τροφή.

Μέσα, "εργαλεία", για να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα προστασίας ώστε να αποφευχθεί η επικείμενη εξαφάνιση της μεσογειακής φώκιας είναι:

- Η ίδρυση και αποτελεσματική διαχείριση "ειδικών ζωνών διατήρησης" (κατά την ορολογία της Οδηγίας περί Βιοτόπων της ΕΕ).
- Η μείωση της θνησιμότητας από ανθρωπογενείς παράγοντες σχετικούς με την αλιεία
- Η ενημέρωση και εκπαίδευση του κοινού.
- Η επιστημονική έρευνα της βιολογίας και οικολογίας της φώκιας.
- Η διάσωση και περίθαλψη αρρώστων, τραυματισμένων ή ορφανών ζώων.
- Ο περιορισμός της ρύπανσης.
- Ο περιορισμός της υπεραλίευσης.
- Η ενίσχυση και εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας.
- Η αναπαραγωγή σε αιχμαλωσία και η δημιουργία αποικιών, σαν έσχατες λύσεις.

Από τα ανωτέρω μέσα, η ίδρυση ειδικών ζωνών διατήρησης και η αποτελεσματική διαχείρισή τους καθώς και η μείωση της θνησιμότητας από ανθρωπογενείς παράγοντες, συνοδευόμενα απαραίτητως από ενημέρωση του κοινού, κρίνονται ως πρώτιστη προτεραιότητα.

Όλα τα μέσα που αναλύονται κατωτέρω, θα πρέπει να υλοποιούνται μέσω συντονισμένων ενεργειών των διαφόρων εμπλεκόμενων φορέων, εθνικών και κοινοτικών κυρίως αλλά και διεθνών, λαμβάνοντας πάντα υπ' όψιν τον παράγοντα κόστος-ωφέλεια ως προς την αποτελεσματικότητά τους.

Θα πρέπει επίσης να προβλέπεται η δυνατότητα αναθεώρησης μέρους ή όλης της στρατηγικής αν αυτό αποδειχθεί αναγκαίο βάσει νέων δεδομένων σχετικών με το είδος.

3. ΕΠΙ ΜΕΡΟΥΣ ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΣΩΝ

(3.1.) Ίδρυση και διαχείριση “ειδικών ζωνών διατήρησης”

Έχει αποδειχθεί ότι για να αυξηθεί η πιθανότητα επιβίωσης του είδους πρέπει να προστατευθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι τοπικοί πληθυσμοί φώκιας. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός πρέπει να ιδρυθεί το συντομότερο δυνατόν ένα δίκτυο ειδικών ζωνών διατήρησης, που θα αποτελούν πυρήνες προστασίας με στρατηγική κατανομή ανά την επικράτεια, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η διατήρηση σημαντικών τοπικών πληθυσμών. Με τη κατανομή αυτή διασφαλίζεται ταυτόχρονα και η επιβίωση τοπικών πληθυσμών σε περιπτώσεις επιδημιών ή άλλων καταστροφών. Η αναγκαιότητα άμεσης εφαρμογής του μέτρου αυτού εντείνεται από το γεγονός ότι εμφανή αποτελέσματα σε διαχρονική βάση, αναμένονται σταδιακά.

Οι ειδικές ζώνες διατήρησης θα πρέπει να επιλεχθούν με αυστηρά προκαθορισμένα κριτήρια σύμφωνα με τις διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές και τα ισχύοντα διεθνή πρότυπα. Η επιλογή των περιοχών του δικτύου θα πρέπει να γίνεται με βάση την σημαντικότητα του εκάστοτε τοπικού πληθυσμού φώκιας, την γεωγραφική κατανομή των περιοχών ανά την επικράτεια, τη δυνατότητα επικοινωνίας των τοπικών πληθυσμών φώκιας μεταξύ τους (διάδρομοι επικοινωνίας) και τον βαθμό της ανθρώπινης παρέμβασης στην κάθε περιοχή. Οι ειδικές ζώνες διατήρησης θα πρέπει να λειτουργήσουν αποτελεσματικά το συντομότερο, εξασφαλίζοντας εκ των προτέρων ή, τουλάχιστον παράλληλα με τις ενέργειες, και την αποδοχή των αναγκαίων ρυθμίσεων από τον εκάστοτε τοπικό πληθυσμό, πρωταρχική και βασική προϋπόθεση επιτυχίας του θεσμού. Είναι απαραίτητο για τις ευαίσθητες αυτές περιοχές να υπάρξει μακροπρόθεσμος και ολοκληρωμένος σχεδιασμός με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη, που να συμπεριλαμβάνει και τον ανθρώπινο παράγοντα λαμβάνοντας υπ’ όψιν τις κοινωνικοοικονομικές παραμέτρους.

Προϋπόθεση για την δημιουργία του ανωτέρω δικτύου είναι να υπάρξει κατ’ αρχήν αποτελεσματική διαχείριση στις δύο περιοχές, των οποίων η σημασία είναι δεδομένη, και στις οποίες έχουν γίνει μακρόχρονες και συντονισμένες προσπάθειες προστασίας τους με θετικά αποτελέσματα, δηλαδή στις Β. Σποράδες και στο Ιόνιο, ώστε να εξασφαλιστεί εκεί η μέγιστη δυνατή προστασία. Παράλληλα, αυτές οι δύο περιοχές θα χρησιμεύσουν και σαν “πρότυπα επιδείξης” για τις περαιτέρω προγραμματισμένες περιοχές του δικτύου, στις οποίες χωρίς επιτυχημένα μοντέλα επιδείξης θα είναι πολύ δύσκολο να αποδεχθεί ανάλογες ρυθμίσεις ο εκάστοτε τοπικός πληθυσμός. Επιπλέον, η εμπειρία από τις δύο αυτές πρότυπες περιοχές θα διευκολύνει και θα επισπεύσει και τις διαδικασίες ίδρυσης και λειτουργίας και άλλων ειδικών ζωνών διατήρησης, οι οποίες επίσης θα πρέπει να αρχίσουν το ταχύτερο δυνατόν.

(3.2.) Μείωση της θνησιμότητας από ανθρωπογενείς παράγοντες σχετικούς με την αλιεία

Η θανάτωση φώκιας, κυρίως από ψαράδες λόγω των ζημιών που προκαλούν οι φώκιες σε αλιευτικά εργαλεία, είναι η κυριότερη αιτία μείωσης του πληθυσμού σε πανελλαδικό επίπεδο και πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα αλλά και ανεξάρτητα από την ίδρυση ειδικών ζωνών διατήρησης. Η δημιουργία ειδικών ζωνών διατήρησης αφ’εαυτής δεν εξασφαλίζει την επιβίωση του είδους: πρώτον διότι τα ζώα μετακινούνται και μπορούν να φύγουν από τις ασφαλείς ζώνες, και, δεύτερον, γιατί δεν είναι δυνατόν εκ των πραγμάτων να καλύψει κανείς επαρκή έκταση ανά την επικράτεια με ειδικές ζώνες διατήρησης, άρα πρέπει να διασφαλιστεί ταυτόχρονα η επιβίωση και των υπολοίπων τοπικών πληθυσμών φώκιας αλλά και εκείνων των ζώνων που πιθανά μετακινούνται και εκτός των θεσμοθετημένων ζωνών.

Για τους ανωτέρω λόγους, η πολιτική ικανή να αποφέρει θετικά αποτελέσματα ώστε να διασφαλιστούν και οι υπόλοιποι πληθυσμοί φώκιας, εκ των πραγμάτων θα πρέπει να βασίζεται σε έναν μηχανισμό, που θα καλύπτει με ενιαίο και ικανοποιητικό τρόπο όλη την επικράτεια, άρα μέσω της αλιείας: του τομέα δηλαδή που αφ’ ενός εμπλέκεται κατά κύριο λόγο στις θανατώσεις και που αφ’ ετέρου καλύπτει όλον τον θαλάσσιο χώρο. Λαμβάνοντας υπ’ όψιν ότι οι παράκτιες κοινωνίες πιθανόν να αντιμετωπίζουν κοινωνικοοικονομικά προβλήματα από τις προσπάθειες προστασίας, είναι απαραίτητο να εμπλακεί ουσιαστικά ο τοπικός πληθυσμός (ψαράδες, τοπικοί φορείς, κλπ.) στις δράσεις και να δημιουργηθούν εξ αρχής σχέσεις εμπιστοσύνης και συνεργασίας με αυτόν.

Οι τυχαίοι θάνατοι φώκιας σε αλιευτικά εργαλεία είναι ακόμη ένας παράγοντας μείωσης του πληθυσμού, όπου η αλιεία εμπλέκεται άμεσα. Ο παράγοντας αυτός δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί με τα ελάχιστα υπάρχοντα δεδομένα και, επιπλέον, είναι δύσκολο να διερευνηθεί και να ποσοτικοποιηθεί λόγω εγγενών δυσχερειών: εφόσον απαγορεύεται διά νόμου η θανάτωση φώκιας, τέτοια περιστατικά θα παραμένουν άγνωστα όσο οι αλιείς δεν εντάσσονται ενεργά στις προσπάθειες προστασίας της φώκιας. Η περαιτέρω έρευνα και συλλογή σχετικών στοιχείων μπορεί να δώσει την βάση για την ενδεικνυόμενη πολιτική, ώστε να αποφευχθούν εκείνες οι αλιευτικές μέθοδοι που αποτελούν τον εν δυνάμει σοβαρότερο κίνδυνο τυχαίου θανάτου σε αλιευτικά εργαλεία. Εάν αποδειχθεί ότι οι τυχαίοι θάνατοι φώκιας σε αλιευτικά εργαλεία, η ποσότητα των οποίων αυξάνεται συνεχώς, είναι ένας σοβαρός παράγοντας θνησιμότητας, τότε η στρατηγική για την προστασία της φώκιας θα πρέπει πιθανόν αναθεωρηθεί μερικώς.

Ας σημειωθεί εδώ, ότι την τελευταία δεκαετία, δεν έχει δοθεί το απαιτούμενο βάρος στην σχέση φώκιας - αλιείας στο σύνολο της, ένα ιδιαίτερα κρίσιμο σημείο για την προστασία του είδους αυτού. Η μείωση των θανατώσεων φώκιας είναι το μόνο μέτρο προστασίας που μπορεί να αποφέρει θετικά αποτελέσματα σύντομα.

(3.3.) Ενημέρωση και εκπαίδευση του κοινού

Η ενημέρωση και εκπαίδευση του κοινού θα πρέπει να αποτελεί πάντα αναπόσπαστο και τακτικό μέρος οποιασδήποτε άλλης ενέργειας προστασίας τόσο σε τοπικό και εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, ώστε να εξασφαλισθεί η αποδοχή και σύμπραξη του κοινού. Αποτελεσματική προστασία θα εδραιωθεί μόνον όταν στην συνείδηση της ευρύτερης κοινής γνώμης γίνει αποδεκτή τόσο η λογική της όσο και η εφαρμογή των αναγκαίων ρυθμίσεων.

(3.4.) Επιστημονική έρευνα της βιολογίας και οικολογίας της φώκιας

Οι γνώσεις για την βιολογία και οικολογία της μεσογειακής φώκιας σε διεθνές επίπεδο είναι ακόμη ελλιπείς. Στοιχεία σχετικά με παράγοντες ιδιαίτερα σημαντικούς, όπως ο ρυθμός αναπαραγωγής, η θνησιμότητα, η ηλικιακή δομή των πληθυσμών, οι μετακινήσεις, ο προσδιορισμός του ζωτικού χώρου, η επιδημιολογία, η συμπεριφορά, καθώς και οι τροφικές προτιμήσεις του είδους, είναι ελλιπή έως ανύπαρκτα. Η έρευνα σε μακροχρόνια βάση, διασφαλίζοντας την συνέχεια στην συλλογή στοιχείων βιολογίας και οικολογίας ενός τόσο μακρόβιου και συνάμα σπάνιου ζώου, είναι απαραίτητη, έτσι ώστε να υπάρξουν στο προσεχές μέλλον εκείνα τα στοιχεία που θα επιτρέψουν τον λεπτομερή πλέον σχεδιασμό αποτελεσματικών μέτρων προστασίας. Σε αυτά τα πλαίσια, η συστηματική και συνεχής καταγραφή της κατάστασης των πληθυσμών (monitoring) με τις μέχρι τώρα εφαρμοζόμενες επιστημονικές μεθόδους κρίνονται ως απαραίτητα στοιχεία έρευνας και θα πρέπει να συνεχισθούν. Επιπλέον όμως, σε αυτό το στάδιο, η εφαρμογή και άλλων ερευνητικών μεθόδων, όπως η παρακολούθηση μέσω τηλεμετρίας, κινηματογράφησης και φωτογράφισης, ικανών να αποδώσουν νέα λεπτομερή στοιχεία για τις οικολογικές απαιτήσεις του είδους, κρίνεται απαραίτητη.

Ωστόσο, η έρευνα αυτή καθαυτή δεν αποτελεί μέσο προστασίας ούτε είναι δυνατόν να εξαλείψει τον κίνδυνο της εξαφάνισης. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η μέχρι τώρα εμπειρία έχει αποδείξει ότι μεμονωμένες ερευνητικές δραστηριότητες, όπως π.χ. διάσπαρτες σε χώρο και χρόνο επισκοπήσεις των ακτών (habitat surveys), χωρίς αυστηρά κριτήρια επιλογής του τόπου και χωρίς προοπτική τακτικής επανάληψης, δεν είναι δυνατόν να αποφέρουν σημαντικά αποτελέσματα τόσο σχετικά με την κατάσταση του πληθυσμού όσο και με την χρήση των ενδιαιτημάτων από φώκιας. Ο στόχος να καλυφθεί το δυνατόν γρηγορότερα όλη η επικράτεια με επισκοπήσεις αποσπασματικές στον χρόνο και στον χώρο σίγουρα δεν είναι στόχος ουσίας. Επιπλέον μπορεί να δημιουργήσει αρνητικό κλίμα στους κατοίκους της εκάστοτε περιοχής. Για αυτούς τους λόγους θα πρέπει κάθε ερευνητική δραστηριότητα πεδίου, αναγκαία στα πλαίσια μίας εθνικής στρατηγικής για την προστασία της φώκιας, να συμπεριλαμβάνεται σε ένα ευρύτερο μακροχρόνιο πλαίσιο δραστηριοτήτων με στόχο την προστασία, να συνοδεύεται από παράλληλα ενημερωτικά προγράμματα και να εμπλέκει τον τοπικό πληθυσμό κατά το δυνατόν, εξασφαλίζοντας έτσι την μέγιστη δυνατή αποδοχή των διαφόρων μέτρων προστασίας.

(3.5.) Διάσωση και περίθαλψη αρρώστων, τραυματισμένων ή ορφανών ζώων

Ένας επιπλέον παράγοντας μείωσης του είδους είναι η θνησιμότητα ζώων λόγω τραυματισμών, ασθενειών, ή ορφανών νεογέννητων ατόμων. Αν και τα μέχρι σήμερα στοιχεία δεν μας επιτρέπουν τον ακριβή προσδιορισμό του μεγέθους αυτού του παράγοντα η συνολική κατάσταση του πληθυσμού καθιστά αναγκαία την επέμβαση σε τέτοια περιστατικά.

Η διάσωση, περίθαλψη και επανένταξη τέτοιων ατόμων, κάτω από συγκεκριμένες και αυστηρές κτηνιατρικές βιολογικές και ζωοτεχνικές προϋποθέσεις πραγματοποιείται ήδη με επιτυχία. Επιπλέον κάτω από αυτές τις συνθήκες μπορούν να συλλεχθούν στοιχεία σχετικά με την ανάπτυξη, φυσιολογία, συμπεριφορά, παρασιτολογία, ιολογία, βακτηριολογία, κτηνιατρική αγωγή και προετοιμασία επανένταξης, ενώ αυτό είναι αδύνατον στην φύση. Επίσης, γνώσεις γύρω από την διαβίωση του είδους σε αιχμαλωσία είναι σημαντικές για τη διατήρηση του είδους σε περίπτωση απόλυτης ανάγκης (π.χ. καταστροφές, επιδημίες, αναπαραγωγή σε αιχμαλωσία). Τέλος θα πρέπει να τονισθεί η σημαντική έμμεση προσφορά του μέτρου αυτού στην ευαισθητοποίηση του κοινού, ιδίως του τοπικού πληθυσμού.

Ωστόσο, ο αυτονόητος τελικός, στόχος ενός τέτοιου προγράμματος, δηλαδή η επανένταξη ζώων στην φύση και η διατήρησή τους, καθιστά απόλυτα απαραίτητη την αποτελεσματική εφαρμογή των άλλων μέτρων και δεν θα πρέπει να κρίνεται ανεξάρτητα από αυτά.

(3.6.) Περιορισμός της ρύπανσης

Ο βαθμός της θαλάσσιας ρύπανσης δεν φαίνεται να αποτελεί την κύρια αιτία για τη μείωση των πληθυσμών του είδους. Μέχρι στιγμής, στην Ελλάδα τα επίπεδα ρυπαντών θεωρούνται σχετικά χαμηλά ως προς άλλες χώρες και τα λιγοστά στοιχεία που υπάρχουν δεν φαίνεται να έχουν επηρεάσει σημαντικά την μεσογειακή φώκια. Ωστόσο, υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις σε πληθυσμούς άλλων θαλάσσιων θηλαστικών ότι υψηλά επίπεδα ρύπανσης μπορούν να προξενήσουν σοβαρά προβλήματα στο ανοσοποιητικό σύστημα, όπως επίσης και σημαντική μείωση στο ρυθμό αναπαραγωγής. Επιπλέον, σε περιπτώσεις μεγάλων καταστροφών λόγω ρύπανσης (πετρελαιοκηλίδες, κλπ.), οι επιπτώσεις είναι άμεσες και σοβαρές εφόσον και οι βιότοποι καταστρέφονται και οι πληθυσμοί - αν δεν διαφύγουν - είναι καταδικασμένοι. Επομένως, είναι αναγκαίο να περιοριστεί η πιθανότητα ρύπανσης στο ελάχιστο δυνατό και να υπάρξουν μηχανισμοί άμεσης επέμβασης σε περιπτώσεις σοβαρών καταστροφών, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις ιδιαιτερότητες του είδους αυτού.

(3.7.) Περιορισμός της υπεραλίευσης

Στα πλαίσια της γενικότερης σχέσης φώκια-αλιεία, η υπεραλίευση (με νόμιμα και παράνομα μέσα) είναι ακόμα ένας παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά το είδος. Η υπερεκμετάλλευση των θαλασσίων πόρων μπορεί να προξενήσει μείωση της διαθέσιμης τροφής και έτσι να επηρεάσει το ρυθμό ανάπτυξης, την αναπαραγωγή και την βιωσιμότητα.

Η υπεραλίευση μπορεί να μειωθεί μέσω μίας κατάλληλης αλιευτικής πολιτικής. Σημαντικά προβλήματα του τομέα είναι η διάσπαρτη, μη συντονισμένη, και πολλές φορές ελλιπής, αντιφατική και απηρχαιωμένη σχετική νομοθεσία (υψηλός αριθμός ερασιτεχνών, χαμηλά πρόστιμα, κλπ.), η έλλειψη γνώσεων σχετικών με τα αλιευτικά αποθέματα και οι παράνομες αλιευτικές δραστηριότητες. Η παράνομη αλιεία είναι η μόνη πτυχή αυτού του προβλήματος που μπορεί να αντιμετωπισθεί βραχυπρόθεσμα μέσω αυστηρής εφαρμογής της ήδη υπάρχουσας νομοθεσίας από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Ο σχεδιασμός μίας ολοκληρωμένης αλιευτικής πολιτικής είναι μακροπρόθεσμος στόχος που ωστόσο είναι απαραίτητο να αρχίσει άμεσα για να αποδώσει αποτελέσματα στο ορατό μέλλον. Απαραίτητα στοιχεία του είναι η έρευνα σε θέματα αλιείας και η αναθεώρηση της υπάρχουσας νομοθεσίας που θα στοχεύουν στην ανανέωση και ορθολογική χρήση των αποθεμάτων, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις αλιευτικές ανάγκες της χώρας αλλά και την προστασία του περιβάλλοντος.

Τέλος, μία αναστροφή της υφιστάμενης υπερεκμετάλλευσης των θαλάσσιων πόρων πιθανόν να επιφέρει και την μείωση των περιπτώσεων ζημιάς σε αλιευτικά εργαλεία από φώκιες, που είναι και η κύρια αιτία της ηθελημένης θανάτωσης των ζώων.

(3.8.) Ενίσχυση και εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας

Η κείμενη νομοθεσία, εθνική και κοινοτική, καλύπτει ικανοποιητικά τις περισσότερες πτυχές του θέματος. Υπάρχει όμως νομοθετικό κενό στο Π.Δ. 67/1981 αναφορικά με την ποινή για την παράβαση των διατάξεων του νόμου, το οποίο θα πρέπει να καλυφθεί το ταχύτερο δυνατόν.

Ωστόσο, η εφαρμογή της νομοθεσίας είναι εκείνη, η οποία χωλαίνει. Το ιδιαίτερα μεγάλο και κατατετμημένο μήκος της ελληνικής ακτογραμμής σε συνδυασμό με τα υπάρχοντα πενιχρά μέσα ελέγχου των αρμοδίων υπηρεσιών σε υποδομή και ανθρώπινο δυναμικό και η έλλειψη πληροφόρησης δεν επιτρέπουν την αποτελεσματική εφαρμογή της νομοθεσίας. Η βελτίωση των μέσων ελέγχου και η όσο το δυνατόν πιο έγκαιρη και πλήρης ενημέρωση σχετικά με το θέμα, κρίνονται απαραίτητα μέτρα. Λαμβάνοντας ωστόσο υπ' όψιν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά εντοπιότητας και την δομή των μικρών τοπικών κοινωνιών, η εμπλοκή του τοπικού πληθυσμού στην προσπάθεια αυτή, έτσι ώστε να ενστερνιστεί ο ίδιος τους στόχους προστασίας, αναμένεται να βελτιώσει σε μεγάλο βαθμό την τήρηση της νομοθεσίας.

(3.9.) Αναπαραγωγή σε αιχμαλωσία

Προγράμματα αναπαραγωγής σε αιχμαλωσία και ενίσχυσης αποικιών έχουν συνεισφέρει σημαντικά στην διατήρηση ορισμένων απειλούμενων ειδών (π.χ. κερκινέζι του Αγίου Μαυρικίου, Αραβικό ζαρκάδι, κ.ά.) και μπορούν να θεωρηθούν σαν ένα πιθανό μέτρο προστασίας για την μεσογειακή φώκια στην Ελλάδα. Όμως, αυτά τα προγράμματα έχουν υψηλό κόστος και η δημιουργία ενός πληθυσμού σε αιχμαλωσία προϋποθέτει σημαντική ανθρώπινη παρέμβαση στον άγριο πληθυσμό. Επιπλέον, κάποια δεδομένα, απόλυτα απαραίτητα για την εκτίμηση των πιθανοτήτων επιτυχίας ενός τέτοιου προγράμματος, όπως η επιβίωση των φωκών σε αιχμαλωσία έως την ενηλικίωσή τους, δεν είναι διαθέσιμα αυτή την στιγμή. Το κόστος και τα οφέλη οποιουδήποτε προγράμματος αναπαραγωγής σε αιχμαλωσία, θα πρέπει να συνεκτιμηθούν λεπτομερώς πριν την έναρξή του. Αυτή η αξιολόγηση απαιτεί λεπτομερή στοιχεία σχετικά με: το μέγεθος, την προέλευση του αρχικού πληθυσμού, την ηλικιακή, γενετική και φυλετική δομή του, καθώς επίσης και για την τοποθεσία, το ιστορικό, την υποδομή και τις χρηματοδοτικές συνθήκες δημιουργίας και λειτουργίας των εγκαταστάσεων όπου το πρόγραμμα αναπαραγωγής σε αιχμαλωσία θα πραγματοποιηθεί, όπως και την αναμενόμενη συμβολή του προγράμματος στην μακρόχρονη διατήρηση του είδους. Η απελευθέρωση ζώων από ένα πρόγραμμα αναπαραγωγής σε αιχμαλωσία δεν θα συμβάλλει σημαντικά στην διατήρηση του είδους, αν δεν έχουν προηγουμένως εφαρμοστεί όλα τα άλλα μέτρα προστασίας που προαναφέρθηκαν σε αυτή την στρατηγική.

(3.10.) Δημιουργία αποικιών

Προγράμματα δημιουργίας αποικιών έχουν συνεισφέρει σημαντικά στην διατήρηση ορισμένων απειλούμενων ειδών (π.χ. η αρχική μεταφορά βιδρών από την Αλάσκα στην Καλιφόρνια) και μπορούν να θεωρηθούν σαν ένα πιθανό μέτρο προστασίας για την μεσογειακή φώκια στην Ελλάδα. Όμως, αυτά τα προγράμματα έχουν υψηλό κόστος και η μεταφορά ζώων για τη δημιουργία αποικιών προϋποθέτει σημαντική ανθρώπινη παρέμβαση στον αρχικό πληθυσμό. Επιπλέον, κάποια δεδομένα, απόλυτα απαραίτητα για την εκτίμηση των πιθανοτήτων επιτυχίας ενός τέτοιου προγράμματος, όπως η επιβίωση των φωκών κατά την μεταφορά και μετά την απελευθέρωση, δεν είναι διαθέσιμα αυτή την στιγμή.

Το κόστος και τα οφέλη οποιουδήποτε προγράμματος δημιουργίας αποικιών, θα πρέπει να συνεκτιμηθούν λεπτομερώς πριν την έναρξή του. Αυτή η αξιολόγηση απαιτεί λεπτομερή στοιχεία σχετικά με: την τοποθεσία, το ιστορικό, την ύπαρξη και την καταλληλότητα των υποδομών για την παρακολούθηση της κατάστασης στο μέρος που θα απελευθερωθούν τα ζώα, όπως και την αναμενόμενη συμβολή του προγράμματος στην μακρόχρονη διατήρηση του είδους. Η δημιουργία αποικιών δεν θα συμβάλλει σημαντικά στην διατήρηση του είδους, αν δεν έχουν προηγουμένως εφαρμοστεί όλα τα άλλα μέτρα προστασίας που προαναφέρθηκαν σε αυτή την στρατηγική.